

NASTAVAK ADO KABILJO 2

I {ta sad ka`e{ kolika je bila samica?

- Dva sa dva, imala je mali prosek. I tu sam ja i ova dvojica Srbina {to su be`ala. I evo ti sada svaki ~as dolaze usta{e da vide te ljude koji su mogli da provale zid samice. Njih gledaju i ~ude se i mene tuku, ti si ih pomogao. Ti si to. Veze nisam imao. I tako je to bilo, brat mi je to doznao ovaj Elias, {najder, bio je tamo neki Gavro, usta{a kome je on {io ovako neke stvari, on oti{ao njemu pa plakao, pa imate li brata, taj ~ovek nije ni{ta u~inio garantiram, dajte pomozite. I ovaj pomogne, pa prebace me u drugu samicu. Ali to iz ove kad me je prebacio u drugu samicu, tamo mi je brat ve} donio }ebe, sve mi doneo, kao da sam se rodio, sam sam bio u samici, i bio sam svega jednu no} i sutradan me puste. Dodjem ponovo u svinjac, opet sloboda mi neka do{la. I tako sam nastavio dalje.

[ta je bilo sa ta dva Srbina, koji su bili stavljeni u samicu, oni su gladovali 17 dana iz o~ajanja?

- Ja koliko znam nisu ih ubili. Koliko su ih dr`ali jo{ ja ne znam, ali ~ini mi se da ih nisu ubili. Ne znam {ta je bilo sa njima, ali mislim da ih nisu ubili, jer nije bilo razloga.

A za{to su ih dr`ali u samici 17 dana?

- [to su krali kukuruz, eto, tako je bilo o tim samicama. Sad bih malo trebao ispri~ati o samicama Hrvata. Po mome kako sam ja to cijenio kako je bilo, Hrvatima komunistima koji su doterani u Gradi{ku oni su odmah zatvarani u samice i njima je bilo otprilike najte`e, bilo je Hrvata i vani, van samica koji su izdr`avali kao i mi, ali ovi koji su dolazili kao neki komunisti, i njih su dr`ali tu bez hrane dok ba{ ne umru, {to ka`ete. I oni su odjedanput iznose}i kible, jurnuli, iza{lo ih je 20, mo`da pobeglo napolje, ali to je pobeglo u krug logora. I

ovi su se ra{trkali, usta{e, pohvatali ih i najverovatnije poslije su ih pobili, mi ne znamo {ta je bilo sa njima. Uglavnom vi{e ih nije bilo. Tako da je njima u logoru bilo najte`e. Bilo je muslimanima nekim i Hrvatima dobro, i najbolji koji su bili cinkaro{i, potkaziva~i, i po zadatku zatvoreni, a to se otprilike znalo i vani, znalo se to i u partizanima da ima takvih, i takvi su s vremena na vreme bili pu{teni, kao pobjegli, i njima je vrlo te{ko bilo to dokazati partizanima, i bezbednosti, da su oni samo pu{teni, da nisu do{li opet da cinkare.

Da li zna{ za neke potkaziva~e medju Jevrejima u Gradi{ki?

- Pa, ovakav slu~aj da je on mogao ra~unati na neku veliku pomo} njihovu i da li }e ga pustiti, to nije ni jedan mogao na taj na~in da bude potkaziva~. On je mogao biti potkaziva~ da dobije bolju hranu, da mu ne{to u~ini u onoj svojoj nevolji i nu`di. Tako smo mi na primer gledali na grobare kako oni taj posao rade, za onu bolju hranu za to, a nikako da ra~una da }e ga pustiti. Jevrejin nije mogao ra~unati da bude cinkaro{ i da }e ga pustiti vani. Bilo je takvih ljudi ili neljudi da nije gledao {to mu brat bolestan le`i, da mu je trebalo odnijeti hranu, nego on pojede hranu od brata, jer ra~una taj brat ne}e ostati `iv. Takvih je bilo. Nisi tu neki veliki moral, neku veliku hrabrost od tih zatvorenika mogao tra`iti. A bilo je i dobrih slu~ajeva, gde su se ljudi medjusobno pomagali. Ja sam na primer, od brata dobijao, on je od sebe donosio da nama bude bolje, mada mi u Gradi{ki nismo bili u tako te{koj situaciji. To bi bilo otprilike o Gradi{ki sve i u julu negde, to je bilo sa onom narodnooslobodila~kom borbom kad su napadali Banjaluku partizani, onda je ve} to bilo blizu Gradi{ke, pa su {to vi{e zatvorenika vratili nazad u Jasenovac. Zna~i, jula 1943. mene vra}aju iz Stare Gradi{ke u Jasenovac 3, ciglana i ja znaju}i, neznaju}i, stupio sam u Mincovu grupu.

Kakva je to Mincova grupa, {ta je radila?

- Mincova grupa je radila na ladjama, na teglja~ima, na brodovima, utovarala {oder, pesak, kukuruz, `ito, drvo. Minc je bio Jevrejin, grupnik, {ef transportnog

re~nog odeljenja. Mislim da nije bio in`enjer, ali je bio dobar ~ovek, mislim iz Slavonije, dobar je ~ovek bio za nas koji smo radili sve bi ~inio, a znao valjda i sa usta{ama.

Koliko je ljudi radilo u toj transportnoj re~noj grupi?

- Bilo nas je mo`da 30, 40. To su bile velike ladje, dereglije, a vozi ga motor, remorker, mali, vu~e deregliju. Ka`em, to su bile velike dereglije, nekad su znale i usta{e u tu veliku deregliju pa idu do Jasenovca, u Gradi{ku, jedanput je i Luburi} i{ao tako. I mi smo otprilike skoro svaki dan i{li napolje.

Ko su bili ti 30, 40 ljudi koji su radili u Mincovoj grupi?

- I Jevreji i Srbi, da li je neki mo`da Hrvat, od ovih obi~nih, ali Srbi znam sigurno, znam Arsenijevi}a, pa samnom {to je pobegao Uzeir, iz Tuzle, Aco Sremac, ta su dvojica samnom i pobegli, kako je to bilo slu~ajno, Jevrej, Srbin, Musliman da pobegnemo u jednoj grupi.

Da li je taj Minc, koji je bio grupnik, da li je imao pomo}nika?

- Ne bih znao re~i da li je Minc imao pomo}nika.

Ko je iznad njega bio usta{a koji je njemu zapovedao?

- I to ne znam, ali on je dobivao zadatke, imali su poverenja u njega i sam je sa nekima mo`da tamo radio {ta treba dovesti i {ta treba odvesti. Dobivao je neka naredjenja, ali ja ne znam ko mu ih je davao. Ja znam da sam radio i da sam zadovoljan bio, ali nama je bilo va`no kad ujutro idemo na tu ladju da vidimo koje su usta{e, jer to je bila jedna velika razlika, ho}e li s nama po~i usta{e Hercegovci, ili neki od Dervente iz Plehana, ili }e s nama po}i usta{e Zagorci. Ako smo po{li sa ovim usta{ama Hercegovcima i od Dervente, Plehana, u Bosni, tu }e biti batina, tu }e biti sva{ta. A ako su Zagorci, tu }emo ~ak dobiti od njih ne{to malo i hrane i bi}e nam lak{e, ne}e nas terat i ne}e nas ganjati. E, to bi nam bilo ovako dobro, ali mi to nismo mogli ni{ta odrediti. I onda bi i{li, bili po ceo dan tamo, hranu smo dobili, ponijeli smo, na reci Savi smo radili, a i{li smo i Unom, jer u Jasenovcu se Una ulijeva u Savu. Rekom Unom koja ide

izmedju Bosne i Hrvatske, dolazi iz Biha}a i uljeva se u Jasenovcu u Savu. Tamo smo sekli balvane, tovarili smo ih, radili smo te{ke poslove. Ali, dobro je i moglo se i tu ne{to dobro pro}i kad ide{ sa ovim boljim usta{ama ili ako vozi{ kukuruz, ili ne{to drugo, ti bi digo, pa {ta }e biti bi}e. Bila je bolja ishrana, dobra. Spavali smo u barakama, sad je ve} kad smo se vratili iz Gradi{ke, ve} su sagradjene barake jula 1943, bile su odredjene barake i ve} se znalo mjesto tvoje u baraci, znalo se kad se vra}a{ gde dolazi{, a ka`em, opet, to sve nije u redu, tu se gine, mo`ete ubiti.

U kojoj si ti baraci bio?

- Baraka je imala broj, ako ga znam, to mi je ovde zapisano. U baraci nisam bio s bratom, ovim {najderom, mi smo sve gledali da ne budemo zajedno. Onda, imao sam tih prijatelja, bili su tu i Srbi i Jevreji, me{ano, i u Mincovoj grupi je bilo me{ano. Imali smo drvene krevete, na sprat, i ~ekalo te tvoje }ebe, to se znalo. Sad smo ve} imali }ebad. I bio je onaj glavni u baraci, {ef, bilo je i dobrih bilo je svakakvih, jedan je bio Srbin bez nogu zvao se ko bi ga znao, on je jedno vreme bio {ef barake, bio je stra{an, ganjao je, ja sam mo`da jedanput bio kod njega ne znam, sko~i onakav kakav je bio udara, a drugih bilo je uglavnom i dobrih. Dobar je bio Cvijanovi}, iz Bjeljine i drugi isto tako iz Bjeljine, bili su dobri, bili su zato~enici, ali su bili dobri, i Srbin je dobar bio. Sva tri ~oveka koja spominjem bili su Srbi, trojica dobri a jedan lo{. Bilo je opasno ostajati u baraci, da ne ide{ na posao i to, jer ako naidje usta{a nadje te, ili te odvodi, ili te bije, nije se smelo ostajati u baraci, baraka mora biti prazna, a ako je bolestan ide u ambulantu, i onda su ljudi vodili ra~una o tome.

Da li je bilo nekih nastupa posle jula 1943. na kome si ti u~estvovao?

- Jeste, jednom su doznali provalu iz logora sa ovima u Dubici.

^ekaj ovako, provala kad ka`e{ to zna~i otkrivena je tajna organizacija komunisti~ke partije koja je radila na tome da se odr`i veza s partizanima u Dubici?

- Dubica je od Jasenovca udaljena 25 kilometara, u Bosni, ona je na Uni. Tu je bilo partizana, a partijska organizacija u Jasenovcu sa njima je uspostavila vezu i to je otkriveno, provaljeno. Neko od ovih zatvorenika, da li je provalio ili nije, znam da je bio kao glavni taj {to je dr`ao vezu Matej, Jevrej, veterinar, da li je Sarajlija, i njega prvo zatvore, a posle njega onda redom jo{ jednu grupu. Bio je neki Rebac Remzija, musliman, koji je radio u elektrani, bio je Bo{kovi}, lekar, i sve jedan po jedan su hap{eni i bilo je ko neko sudjenje, ispitivanje. Nastup je bio da gledamo i da prisustvujemo ve{anju tih uhap{enih i osumnji~enih. Mislim da je bilo 20 ve{anja, ja to te`e u `ivotu nisam video, mi smo morali biti prisutni, gladali smo, i Matej je na primer ovaj, on je na saslu{anju sve rekao. Remzija Revac izgleda da ni{ta nije hteo da ka`e njega su let lampom skoro spalili i jo{ uvek onako `ivoga iznijeli i objesili. Ovog Bo{kovi}a koga spominjem, i on se tako dr`ao, ali on se najbolje dr`ao na tom ve{anju. On je reko vama }e sve to vratiti partizani, komunisti, vje{ajte ja se ne bojim, i tako u tom smislu je rekao, i oni su to povje{ali, i oni su stajali dva tri dana obje{eni, ja verujem da je jo{ neko o tome govorio koji isto zna, dok to nije zavr{eno. I te{ko nam je bilo gledati. E, posle toga, onda sam ja sa jo{ 19, nas je 20 bilo te Mincove grupe, odredjeni smo da idemo na rad u Jablanac, da ne idemo svaki dan iz Jablanca u Jasenovac, nego da se stacioniramo u Jablancu. A Jablanac je srpsko selo koje je bilo potpuno ispra`njeno na reci Savi bli`e Gradi{ke. Nizvodno od Jasenovca. To je srpsko selo i mi smo tamo bili, radili smo, spavali nas 20 u jednoj ku}i, tamo je bilo vi{e sru{enih ku}a, nego ku}a. A 20 usta{a u drugoj zgradi blizu nas. Usta{e su ~uvale na{u zgradu, ve}ina spavala a dva ili tri su ~uvali. I tako se to odvijalo, tovarili bi sjeno, kukuruz, drva, dodje ladja iz Jasenovca, utovari i vrati se. U toj ladji su tri zatvorenika a ono drugo usta{e. Jedan od tih {to bi obi~no dolazio bio je brat Ede [ajera, Moric [ajer, i on bi dolazio i oti{li bi nazad, mi utovarimo onda kad to ode, radimo ko ima raditi, posle odemo u nastambu, dobro je bilo za spavanje, hrana je bila dobra jer smo i

mi tu radili sa hranom. ^im ti ima{ kukuruza, `ivilo se. Mi smo stalno razmi{ljali o tome kako bi mi sada pobjegli odavde. Jer smo videli nema kraj je negde na{ blizu. Ne}e nas ako ne{to bude njima, bi}e i nama. I razgovarali smo kako da bje`imo, jer usta{e su ~esto i{li preko u Bosnu iz Jablanca u Orahovo, tamo je muslimansko selo, koje je celo vreme rata bilo nenapadano, tamo su dolazili i partizani, dolazile su i usta{e, muslimansko selo. I nekad ostane ovde malo usta{a tri ili {ta ja znam, i mi mislimo nas 20 kako da ih napadnemo, da ih ubijemo i da bje`imo. Onda smo mislili kud }e{ pobje}i, na ovoj Slavonskoj strani ne zna{, tamo preko ne mo`e{ tamo su usta{e oti{le nigde ih nema, i sve mo`e{ ne mo`e{, ovaj ho}e ovaj ne}e, a ~ini mi se da je bilo medju nama i dva, tri Hrvata, i nismo se mogli nikako dogovoriti kako bi mi to napravili. ^ak smo jedanput uve}e i poku{ali, nismo mogli onaj ~amac koji je na obali a bila je Sava malo pala pa se podigla i nismo ga mogli ni pomaknuti i nismo to u~inili.

Kliko vas je stra`ara ~uvalo, tad kad oni odu u Orahovo?

- Ostane tri stra`ara, jer oni ho}e svi tamo da jedu i da piju, a nas 20. I jedanput, jedan dan ve} je to bio septembar 1944., Sava je bila velika, {to ka`u ono od brega do brega, do{li su usta{e sa praznom ladjom iz Jasenovca da utovaramo i da oni odu, ali po{to je ve} jesen ima i {ljiva, od njih se pe}e rakija, oni su hteli da predju preko. Njih je do{lo dvadesetak. Do{li su da prate brod, to nije brodi}, to je velika dereglija, mo`e u nju da stane 50 ljudi sigurno. Deregliju vu~e teglja~. I oni se tamo dogovaraju, dogovaraju i hajde ko }e da ih vozi, ko }e da vesla, preko u Orahovo, njih je bilo 20, a nas 10, a ovi drugi su ostali da utovaraju. I dogodilo se, eto, da sam bio ja, Uzejir, musliman od Tuzle, i Aco je Sremac, znao sam ga, sestru ima ovde, i nas trojica njih fino prebacimo preko, na{im ~amcem sa veslima. U na{ ~amac je moglo da stane oko 40 ljudi, to je opet brodi} i mi njih prebacimo ih preko u Orahovac. Sava velika, ki{a je padala, po~ela je da pada iz neba i zemlje, {to ka`u, i kako smo ih tamo doveli oni su iza{li, iskakali, i sve idu u selo u ku}e, ostao je s nama jedan, a nas nikad

nisu hteli ostaviti sa tim ~amcem, nas }e vratiti jedan usta{a nazad u Jablanac. Taj usta{a je bio mladji, bio je Hercegovac, i on je stajao na sredini, i sad mi idemo nazad. Ja i Uzejir veslamo, Aca je pozadi kormani, upravlja. Ja ovako pogledam u Uzejira i ka`em ho}emo li. On je ve} znao o ~emu se radi. Ka`e ho}emo. Kad je on to rekao onda ja Acu zovem slu{aj Aco, ja sam se umorio, hajde ti malo veslaj. Aco je pristao, on je po{ao, ja sam po{ao kako smo i{li usta{a nam je taj mladi bio izmedju nas, uhvatimo ga za vrat, ja sam ga uhvatio, onda i Aca, obadvojica smo uhvatili za vrat, uzeli onu {ajka~u gurali je u usta, gu{ili ga i zagu{ili ga, za ruke i za noge i bacimo ga u Savu. Ako nije bio mrtav, bio je o{amu}en. I bacimo ga i ni{ta mi ne gledamo, Uzeir je ve} isko~io iz ~amca i pliva, na bosanskoj obali je to bilo, ska~e i Uzeir i on ide pliva i meni nema druge. A ja sam imao grombi neki kaput, skinem ga i ja plivam. Predjemo preko, tu skraja smo bili Orahove, vidim neke `ene i one su nas sigurno videle i mi polako uza stranu idemo Prosari, ispod Kozare jedno brdo, uzvi{enje, kao {to je Kozara, Kozara je ve}a, a ova je ispod nje, i idemo, i{li smo, i{li bar pola sata kad najedanput po~e da puca po nama sa one strane, slavonske strane, videli su nas kako idemo a videli su ~amac ide Savom bez ikoga. Oni su po~eli pucati, to je daleko, nisu nam mogli ni{ta, metak nam ne mo`e ni{ta to je bilo daleko dva tri kilometra, a ovi {to su bili u selu Orahovu oni su mislili da nisu mo`da partizani i nisu ni oni izlazili po toj ki{i, mi smo i{li, i{li, za{li smo u Prosaru, i onda smo videli ima neki kao put. Putem smo videli da je neko prolazio tu i da je jeo jabuku, bacao tu, idemo, idemo, najedanput vidimo selo. Pridjemo selu i izdogovaramo se. Ko bi od nas i{o u selo a da dva ostanu. Da bi dva ostala, a taj jedan da ode da vidi. E, nema ni jedan kura`i ko }e taj biti. Onda ka`emo idemo sva trojica, ali izabra}emo jednu ku}u koja je na bre`uljku, pa idemo tamo. I tako smo i{li, i{li, dodjemo do te ku}e, vrata zatvorena, mi malo vrata otvorimo kad kod ognji{ta neki ~ovek malo stariji, udubljuje drvo i pravi one ~amke pored vatre. Mi ka`emo dobar dan, dobar dan, kako si stari, pa eto uredu je. Ima

li ovde usta{a, pa ka`e ne znam, ja sam do{ao iz Nema~ke iz zarobljeni{tva ja ne znam ima li nema li, a u }o{ku kako spavaju imaju slamu, pa su je podigli, a u slami vidimo noge vire, neka `enska, djevojka se pojavi. Pitamo mi njega, ka`i nam brate. Ko si ti jesi li Srbin, ka`e jesam, zdravo Srbine i mi smo. On gleda, rekoh mi smo pobjegli iz Jablanca, mi smo zatvorenici. Ali, on to vjeruje i ne vjeruje, ima li partizana ovde, a on ka`e pa ima, ima li usta{a, ne znam, ka`e, mo`da ima i njih. Ja sam, ka`e, bio u zarobljeni{tvu ja ne znam ni{ta. I onda mi podjosmo napolje, otvorimo vrata kad na dvadeset metara partizan sa pu{kom. Oni su u selu primetili nas kad su ono pucali. A to je bilo svega dva sata od onog pucanja za njih, to je skoro najkra}i put, i oni su vjerovali da su to usta{e poslali svoje ljude da provjere i kad provjere da dodju i oni. Kao da smo mi neka izvidnica usta{ka. Mi ka`emo, dobro on ka`e, vidi}emo. Posle vidimo jo{ nekoliko partizana, onda ka`e dodjite, mi pridjemo, vide oni mi lepo izgledamo, jer mi smo se tamo i hranili dobro, lepo izgledamo pa misle da nismo mo`da cinkaro{i, denucianti koje usta{e ubacuju u partizanske redove, i ka`e uredu, ajdemo. Odvedu nas tamo u jednu ku}u, tamo je bila neka djevojka, i ka`u nam evo vi }ete biti sada ovde dok mi sve ovo provjerimo, pa }emo onda videti {ta }emo. Mi ka`emo nemojte molim vas, vodite vi nas negde dalje, mi se bojimo usta{a. Ni{ta se vi ne bojte, vi ste sad do{li, to je bila partizanska ~eta. Ne bi ta~no znao selo kako se zove, ali nije va`no bilo. Vi budite tu, evo, bi}ete kod ove devojke. Molimo vas vodite ra~una {ta radite, oni nama ka`u, ona je sama, ma nebojte se, samo nas vodite dalje. Ni{ta, ka`e, mi }emo to ve} rije{iti. I mi smo tu no}ili. Sutra ujutro oni su valjda vidjeli da usta{a nema, i onda nas prebace u Podgrace, to je komanda mesta Gradi{ke, Bosanske Gradi{ke, tamo ima ona pilana Podgrace, i tamo smo mi do{li gledamo ima tamo samica dado{e nam jednu. Tamo je komanda mesta i tamo je posle sam ja doznao tamo je neki oficir Palija, posle sam s njime bio i ovde, oni su nas predali i smestili u samicu, zatvor. Ne bojte se, ako ste ispravni, vi se ne bojte ni{ta. I tu smo bili jednu no},

koliko li posle idemo u Prijedor, Prijedor je ve} bio slobodan, tad je trebalo prije}i preko Mrakovice za Prijedor. I oni su nas pratili i mi smo do{li tamo, do{li smo tamo u komandu, ve} je bila tamo komanda podru~ja i tu nas prime i oni sumnjaju i ne sumnjaju ko li smo mi sada. Mi ka`emo, mi smo pobjegli zato~enici, mi bi rado hteli i u borbu da idemo. Dobro, sve }emo to ispitati. Kad posle tamo u menzi oficirskoj primetim Musahiju nekoga iz Zavidovi}a, i on mi ka`e, Ado, ti }e{ ostati kod mene, sad }u ja to njima re}i. On je bio {ef menze. Njega su 1943. spasili dok je radio neko {iblje, brao je i partizani su ga spasili, on je isto iz Jasenovca. I on ka`e, sad }u ja re}i njima ko si, da ti ostane{ tu, a ona druga dvojica i oni bi hteli u borbu. Mi pitamo poslije ove u komandi ima li na~ina negde blizu da se prebacimo.

Dobro, onda su vas pustili iz zatvora na slboodu?

- Da, pustili su nas, ve} su se oni uverili, a posle oni nama ka`u mi imamo ovde u zatvoru jednoga velikoga iz Jasenovca, veliku zverku, ko, ka`e Blum, in`enjer Blum, koji je posle nas pobjegao, to je bio in`enjer koji je napravio teglja~ za na{ brod i on je sa {est zatvorenika jo{ i{ao da isproba i oni napadnu dvojicu, trojicu usta{a i bace ih u Savu i svi pobjegnu, isplivaju, medjutim ovi drugi su nai{li na ruske kozake {to su bili protivnici s Nemcima i oni su ih pobili, a sam je Blum pobjegao.

I sad oni njega stave u zatvor?

- On je jo{ u zatvoru, proveravaju. Medjutim, tamo je nai{ao na njegovu sre}u Avdo Humo i oni se njemu hvale imamo ovde jednu veliku zverku, kakva zvjerka, ka`e in`enjer jedan iz logora, pa kako se zove, Blum. Lude jedne, daj pu{tajte ga, vi ne znate ko je on. On je bio ~lan komunisti~ke partije pre rata. I pustili su ga. A mi njima opet ka`emo ovima u komandi, mi bi voleli da se borimo. Dajte vi nas negdje odredite. Slu{ajte, ka`e, na va{e djelove gde vi ho}ete to nema, mi to ne mo`emo, ako vi ho}ete da se borite mi }emo vas poslati u 20. brigadu, ona je formirana tek sada, samo znajte da tamo ima jo{ i bosih, ne

samo neobu~enih. Ako ho}ete mi }emo vas poslati. I tako je i bilo. Mi odemo u brigadu, u brigadi nas rasporede u drugi bataljon svu trojicu, sva trojica smo bili stariji, jer smo slu`ili biv{u vojsku, ja sam 1936, oni isto tako, i svoj trojici nam daju pu{komitraljeze. Prvo smo bili pomo}nici, posle pu{komitraljeze. Ostali smo u brigadi. Videli smo da je stvarno pote{ko, ali bili smo zadovoljni. To je bila 20. brigada, 39. divizije. To je sve kraji{ko, a brigada je kozarska. I to je bila 20. bila i to je poslednja valjda bila.

Sa Kozare planine, Srbi, a divizija 39. Ko je bio komesar?

- Komesar je bio Rahmija Kadeni}, musliman , Dubi~anin bio je posle general-pukovnik. Ne mogu da se setim ko je bio komandant, a moje brigade je bio komesar Baji}, a komandant Gr~i}, to je sve Bosanska Krajina, sve Kozar~ani otprilike, kad ti njemu ka`e{ iz Jasenovca si pobjegao, jer njihovi su najvi{e tamo i stradali, i mi smo tamo bili, to su veliki junaci bili.

Gde ste vodili borbe?

- Borbe smo vodili oko Novoga, Bosanski Novi, sad ne znam kako se zove dobio je novo ime, pa onda s druge strane prema Dubici. Bilo je borbi. Ja sam za to vreme tri puta ranjavan. Bio sam pu{komitraljezac, jedanput sam bio ranjen od druga, radili smo ~istili mitraljeze, onaj jedan je opalio i tu su me ranili pa sam i{ao i u bolnicu, pa sam bio skoro 20 dana, drugi put sam u prst u Dubici ranjen, a tre}i put ranjen u oko, okrzne me. Ova dvojica, jedan pogine na Kostajnici, Aco, a Uzejir u Dvoru na Uni, te iste godine, 1945., bili smo stra{ni borci.

To zna~i pobjegli ste zajedno, neprekidno bili zajedno, jedan Jevrejin, jedan Srbin , jedan Musliman?

- Bili zajedno u istom bataljonu, druga ~eta drugog bataljona, to mi je ostalo ovako, i kako sam ja onda bio ne{to malo dja~i}, ne{to sam znao, ne{to malo stariji ~ovek, ja njima pri~am kako }e sada sloboda. Ma kakva sloboda, mi to stalno slu{amo, nema slobode. A ja ka`em, evo mi sada idemo i sve {to

oslobadjamo vi{e se vratiti ne}emo. To je ka`e bilo. I stvarno ovako gledaju ide, oslobodili smo Kostajnicu, oslobodili smo, i ba{ nedje kad smo oslobodili Kostajnicu, mene ovaj Baji} koji je bio komesar odredi za delegata voda, a ve} sam bio komunsita, ve} su me primili u komunisti~ku partiju, i ovu dvojicu.

A vodnik voda to je bio vojni~ki, a delegat je bio politi~ki. A vod je bio posle desetine naredna jedinica. I tri voda jedna ~eta.

- Jeste, i to je bilo i i{li smo u oslobodjen Zagreb, sve pod borbom, i ovi svi mene gledaju ovi moji vojnici, oni su svi mlađji borci, pa kako ti zna{ ovo sve, i sad imam ovde jednoga {to je bio kurir, pa Kabiljo ti sve zna{, kako to. Videlo se, ose}alo se da je kraj. Onda smo oti{li prema Sloveniji i onda je ve} bilo lak{e. Nismo puno i{li, ve} je bila kapitulacija.

NASTAVAK B

I sad ti dodje do Slovenije i posle?

- Vra}amo se u Drvar, Do{li smo u Drvar, tu je opet na{ narod, srpski narod i komesar moj Baji} opet jedan dan mi ka`e bi}e{ odredjen za komesara transportne ~ete, a ja samo gledam, vidi kako to sve ide brzo. I ja komesar ~ete. Kad si to postao?

- Krajem maja 1945, od poru~nika postajem komesar, komandir ne moram da budem, jer komandir mo`e da bude i potporu~nik, i poru~nik i kapetan, sve mo`e da bude, ali komesar ~ete mo`e da bude poru~nik i ja budem komesar transportne ~ete. I{li smo i do Glamo~a, Glamo~ko polje, bilo je tamo dosta zarobljenih Nemaca koji su i{li tamo raditi, kositi i posle izvesnog vremena ja tra`im da me odavde premeste jer sam se bio zaka~io sa pomo}nikom komesara i odrede me za komesara izvidja~ke ~ete u Jajcu i tamo sam bio komesar ~ete to je 39. divizija. I tamo smo bili, borba sa usta{ama, iako je bila kapitulacija Nema~ke, ostale su usta{e i pru`aju otpor i pogine mi komandir ~ete. Posle sve

te slobode. I {ta ja znam koliko smo vremena bili, i onda smo oti{li u Travnik, rasformirali se i na rasproed u Sarajevo. Bilo je ono govora ko }e se demobilisati, mnogi se demobili{u, ja se nisam, ja sam po{ao u Sarajevo idem da vidim. Kao poru~nik, nemam raspored u Sarajevu. I sad sam se ja razmi{ljaao da li da idem ku}i u Visoko nemam kome, i dodjem u Sarajevo i potpi{em izjavu osta}u u armiji. U Sarajevo mi dado{e da ostanem u komandi {este armije du budem u personalnom odeljenju, bio sam neko vreme, posle me odrede za personalnoga divizije, 29. diviziju koja treba da ide u Mostar. Ja sam bio referent, tu su me odredili za pomo}nika 29. divizije. Tu mi je bio Herljevi} Frano komandant, a Popovi} neki komesar. Prebacimo se u Mostar, tu sam bio jedno vreme i posle ne znam nisam ba{ mnogo bio a i ta 29. me je trebala i ja sam molio da se vratim u Sarajevo. Vrate me u Sarajevo, opet dodjem u personalno i opet me odrede za personalca i to da budem na~elnik kartoteke u Sarajevu. Tu sam bio radio, dobro radio, bio sam pismen, i tu sam bio do 1948. Te godine upoznam Djustu, svoju `enu, Jevrejku, iz Sarajeva prezivala se Ovadija, a Djusta je {pansko ime od Justina. Upoznao sam se sa njome i to mi preporu~i jedan moj neki Karas kapetan, ka`e ja stanujem tamo kod nekih Jevreja ima jedna zgodna prilika, odem ja upoznam se s njome, ho}e, njezini tamo ne{to pripreme a i moji ovi prijatelji koji su bili samnom to proslavimo i Djusta samnom, posle devet meseci rodi nam se }erka. I {ta }e }erka biti Perla, po babi, a Perla na {panskom zna~i perla. Posle kratkog vremena do{la nam kontrola iz Beograda i neki {ef kartoteka, do{ao je u moju kartoteku, gledao sve u redu, sve je dobro i kad se vratio ovamo nazad, mene premeste u Beograd. To je bilo 1948. godine krajem. Rodila mi se samo }erka i ja sedam dana posle toga odoh. Joj, Djusta pla}e, da sam znala ne bih po{la za tebe. I budem tu u Beograd, sad kako }u se vratiti, da mi se vratiti u Sarajevo. To je ve} 1949. Ja radio sam jedno vreme u personalnom, odem kod Sko~ili}a, na~elnika i molim da me po{alje u {kolu. Ka`e ima{ ti vremena, {ta se `uri{. Pa, nema vremena,

meni je 33 godine, i stvarno me po{alje u Sarajevo, ja sam mislio kad zavr{im {kolu osta}u. To je bila {kola komandanata bataljona i pukova, vojna pe{adijska {kola, trajala je jedanaest mesec i zavr{im je s odli~nim uspehom. I tamo odrede da ostanem u {koli za nastavnika. Medjutim, ja sa ovim mojim prijateljima i kumovima koji su mi bili, odem na do~ek nove godine u Dom armije, ali ovi nisu dali iz {kole. I kad ujutro komandant ka`e tako se ne radi, to se ne smije, ti treba ovde da ostane{ za nastavnika i ne}e da me primi i {alje me za Beograd. Ajde idi odakle si i do{ao. I ja posle toga ka`em Djusti i njoj `ao kako nisam mogao ostati, ona je volela da ostane u Sarajevo, dodjem u Beograd, idem ja u moju Petu armiju, na~elnik tamo kozar~anin Trkulja Mile na raspored, on me gleda pri~amo, sad }e me negde poslati u puk. Ka`e on meni, Kabiljo ti ostaje{ ovde u personalnom odeljenju [este armije. Ja gledam, pa kako to, slu{aj, ti }e{ biti u decembru major, ja ga gledam a ovi mi daju negativnu ocenu, kad ja tebi ka`em u decembru }e{ biti major. I tako je i bilo. to je bilo 1952. godine. I ja nastavim da radim, radio sam tamo i u kartoteci, posle referat, i celo vreme u beogradskoj armiji sam bio sve do 1966. kada sam u februaru penzionisan kao potpukovnik u medjuvremenu sam dobio i ~in potpukovnika, ali sam to polagao i 1966. se penzioni{em kao potpukovnik.

I poslednji tvoj polo`aj bio je u [estoj armiji?

- Referent za slu`be intendantsku, tehni~ku, finansijsku. Zaboravio sam re}i da se meni u Beogradu 1952. godine u Beogradu rodio sin. On se zove Eli{a, isto kao Eli{a koji je ubijen, moj mali sin, {to sam ga imao 1941. i kao moj otac Eli{a. Moj sin je elektroin`enjer, radi u "Energogasu" ima troje dece, radi na kompjuterima, stru~njak za kompjutere, dobro radi, `ena mu je Goca [etkovi}, Crnogorka, majka je li~anka, a }erka je farmaceutski fakultet, radi u apoteci za sve klinike. Ona ima dve devoj~ice, a sin ima troje dece.

Za koga se udala tvoja }erka?

- Udala se za Miljkovi}a, Srbin.

Zna~i ti si uzo Jevrejku, sin i }erka su uzeli Srbe i dobro `ive, zadovoljni oni, zadovoljni mi.

Ima{ li ti neke zdravstvene posledice Jasenovca?

- Pa ja ne znam ako je to sve ovo sada{nje moje slabo stanje. Nije ni zdravstveno. Kad ka`e{ ti kad ide{ lekaru pa mu ka`e{ ima{ 80, 81, a sad je 82, samo te pita a {ta ho}e{.

A, ima{ 82 godine?

- Imam, slabije ~ujem, slabije vidim.

Sad mi reci ne{to, ona poslednja pitanja, da li si ti u armiji osetio nekad neki antisemitizam, da li si u Beogradu osetio neki antisemitizam?

- Ne, ~ak sam napredovao br`e nego drugi, tako da tu ne bih mogao nikad jer i{ao sam br`e nego drugi, jer ja sam potpukovnik, borac od 1944, kraja i potpukovnik. A posle mene je ostajalo tako da ne bih nikad mogao re}i i ja kad spomenem Kozar~ane i Kozaru to je za mene ne{to veliko. To su bili hrabri borci i dobri ljudi.

Da li su ti ljudi sada proterani u ovom gradjanskom ratu?

- Pa ja{ta su, Drvar nije njihov, Petrovac nije njihov, vidite {ta ima u Prijedoru, Prijedor jeste, tako da su mnogo oni izgubili, sad da ne idem u politiku ko je kriv a ko nije kriv, izgubili su.

Srbi u Bosanskoj Krajini su puno izgubili. A u onom Drugom svetskom ratu se hrabro borili?

- Hrabri bili, pravi heroji, nisu gledali, mene su voleli, dobro i Jevreji i Jasenov~ani, to su me voleli, svugde sam mogao po}i, kao Jevrejin iz Jasenovca i primjer imam. Kad smo mi bili u borbi, pa idemo i dodjemo u selo. U selo u ku}u, kad tamo neka strica i ona evo je, odmah ho}e ne{to da pravi, neke kola~i}e, pa nemoj majka ne morate, ne, ne, vi morate, ili dodjemo u selo pa nas podjele svima, a ovoj ne}e da djele, ne, ne i meni morate dati i ja ho}u da primim borce. Tako su to ljudi bili dobri.

Da te pitam ne{to, samo }u te pitati prvo o knjizi Franje Tudjmana, sada{njeg predsednika Hrvatske, on je 1989. godine pre nego {to je bio izabran napisao knjigu "Bespu}a povijesne zbiljnosti" i tu je rekao da Jasenovac nije bio logor smrti, nego je on osnovan kao radni logor. Kako ti ocenjuje{, {ta je bio Jasenovac od jedan do pet?

- Evo, o Tudjmanu. Ja sam sa Tudjmanom radio jedno vreme, u personalnom GSNO-a, tamo je bio i Braco Kabiljo, a ja sam u Ministarstvo odbrane u personalno samo i{ao na pomo}, i tamo je bio Tudjman, ovako ga gledaju{i on je uvek bio prgav, a to nije pri~ao i Kabiljo, a ovo {to on pi{e to je njegova teorija i ja u to ne verujem ni{ta. Nisam ~itao ta njegova "Bespu}a" i kad je govorio da je 30 000 svega stradalo u Jasenovcu, to je op{ta la`. Da je on rekao 30 do 40 hiljada Jevreja, al 30 000 jeste Jevreja u Jasnovcu stradalo, to onda uredu, a cigana je sigurno stradalo 80 do 100 000, a o Srbima nemamo ni {ta govoriti o tim ciframa, Srba je mnogo vi{e.

Dobro tamo je bilo radionica?

- Bilo je tamo radionica, to su radionice onoga Ba~i}a, govorili smo imalo je ciglanu. Ali to nije radilo da se radi da ne bi bilo ubijanja, nego je ubijanje bilo ~im logor predje 1 000 ljudi, i onda ~im dodju onda idu i transporti cijeli na ubijanje, a ne samo ljudi. A stalno je dolazilo. Video sam ja kolone transporta, voz ceo, pa tamo je dolazio voz do Granika, na obali Save, tu je bio jedan kran, dizalica i tu sam radio, i tu su dovodili te i ubijali ih jo{ i ovde. Ubijali su ih i u Jasenova~kom logoru, i preko Save, u selo gradinu i tamo ih ubijali masovno.

Jesi li ti video transporte koji su prebacivani preko Save?

- Pa vidio sam one {to su bili dnevni, jer mi smo radili na Savi, bilo je mu{karaca, `ena, ali i transporti Cigana, to je bilo i `ena i dece, ali to nisu ni istovarali ni gledali, nego onak masovno ubijali. Nisam govorio, oni su imali 1942. godine u samom Jasenovcu deo ogradjen koji je bio za ove koji su trbali

da umru, nisu dobijali ni hranu ni ni{ta, jeli su travu, i o tome se pi{e i govori. Ja tada nisam bio tamo, bio sam u Gradi{ki. A ovo {to on pi{e to su pri~e.

A sad o dr`anju Jevreja, on ka`e da su Jevreji bili potkaziva~i, citira nekog Prnjatovi}a koji je dao izjavu 1942. godine u Beogradu u Sekretarijatu za izbeglice, koji je bio pu{ten iz Jasenovca i sad taj Prnjatovi} vrlo lo{e govori o Jevrejima u Jasenovcu i ka`e Jevreji ko Jevreji, u logoru gori nego na slobodi da su oni u logoru bili sebi~ni, lukavi, nesolidni, cicije, podmukli i da su bili potkaziva~i? Kako ti ceni{ dr`anje Jevreja u logoru?

- Ja cenim Prnjatovi}a da je to sve {to je on pri~ao po direktivi, to je njemu neko dao zadatak i da je sve to la`. Prnjatovi} je iz Sarajeva, to nije Prnjatovi} od onih bogatih Prnjatovi}a iz Sarajeva, nego jedan slu`benik i on je to sve. ^itao sam Mileti}evu knjigu, pukovnika, iz te knjige se videlo, a i iz ovoga kada sam video i ~itao {ta Prnjatovi} pi{e, to je mogao samo pisati ~ovjek koji je dobio napismeno o ne~emu {ta treba da napi{e. On to sve nije video, nije mogao, otkud je on znao svako ustrojstvo logora, ustrojstvo usta{a, sve je on to opisao u toj svojoj izjavi, a bio je kratko vreme. On je to pisao ranije nego {to }e biti pu{ten, a mi smo, jer ja nisam bio u Jasenovcu tada, mi smo bili ~uli da ta komisija kad je do{la, medjunarodna, ona je postrojila i onda je vadila svakog 13., to se unapred ve} znalo ko }e biti pu{ten, pa trojica ^olakovi}a, {ta ja znam. Da li si ti video ili zna{ nekog Jevrejina koji se lo{e dr`ao, ili Srbina koji se lo{e dr`ao, ili Hrvata koji se lo{e dr`ao?

- Znam, bilo je. Kad govorim o [pileru, to je bio jedan od tih bud`a posle dijaman{tada, on je bio logornik, {ef interne uprave, on je tukao ljude, mada sam ja u ono vreme ve} oti{ao, ali ga znam dok je bio, znam da je tukao, onda sam ~uo da je Danon na nasipu bio lo{, onaj {to je bio {ef grobara, on je bio geodeta, pa mu je to kao struka bila, rad na nasipu. Znam, mnogo su kukali na onog Bararona, ali ja mislim da su samo iz gladi, da im bude bolje, on kao grobar nije mogao ni{ta u~initi.

Ti si pomenuo dva lo{a Jevrejina koja su se dr`ala lo{e. Ve}ina logora{a, zato~enika?

- Za mene su sve bili kako treba, drugo je opet nekad kad je ~ovek gladan pa da bi dobio ne{to bolje, ne{to je rekao, ne{to je izdao.

Ti si pomenuo jednog Srbina koji se lo{e dr`ao, {ef tvoje barake, onaj bez nogu?

- Onaj bez nogu. Nije bio {ef moje barake, ali znam druge barake, da je znao i da tu~e, ali ovako gledaju}i ga ~ovek bez nogu, kako je mogao da sko~i, ja nisam bio u njegovoj baraci, ali pri~ali su mi, bio je lo{.

Da li je bilo me|u Hrvatima lo{ih?

- Ne znam.

Ti ne bi izdvojio Jevreje po nekom lo{em dr`anju, nego bi rekao da u svakom `itu ima kukolja?

- Ja mogu samo priznati ono da su Jevreji masovnije bili u upravi, uupravljanju svemu tome, a po meni, tu se spominje, to su mo`da dva razloga, a mo`da i tri. Prvo {to su prvo do{li najvi{e Jevreja, drugo {to su bili {kolovaniji i {to su bili stru~niji, i tre}e, mo`emo slobodno re~i i danas se vidi da su Hrvati manje prema Jevrejima kivni, nego prema Srbima. Ne mo`e sada jedan Srbin u~initi ne{to ili ako ho}e{ u Zagrebu, ili Splitu, {to mo`e jedan Jevrejin.

^ekaj sad, koji je Jevrejin `iv iza{ao iz Jasenovca?

- Vrlo malo, samo ko je be`ao. I jo{ bih mogao spomenuti nekoga ko je imao `enu Hrvaticu, ili tako ne{to sli~no. Na primer moj rođjak, njegova mama i moja mama dve sestre, Karol i Papo, iz Zagreba, koji je bio rabin, on kad sam ja do{ao u Jasenovac, on je sa ruksakom i{ao za Zagreb. @ena mu je Hrvatica. Takvih je bilo. A ja mo`da vjerujem da je i sam Luburi}, pa mo`da i Paveli}, da je pustio da je nekom pomogao. Ili neki biskup. Ja znam za Visoko, bio je neki Majeti}, kad su nas trebali voditi, Dudo je do{ao u Visoko, Dudo Montiljo koji je sada umro, do{ao je da vidi a to su mu bili prijatelji {kolski. On je njemu rekao Dudo, bje`i, bje`i, taj Majeti}, ka`e bje`i ve~eras }emo hapsiti. Zna~i i

takvih ima. Prema tome ne mo`e{ re}i da medju tim zlikovcima nema i dobrih. Tu nije bilo ni~eg materijalno, ali eto ne{to ga je ponukalo.

Sad bih te pitao, ka`e{ dva razloga, prvi da su Jevreji prvi do{li u Jasenovac, drugo bili su stru~niji i pismeniji pa su radili vi{e u radionicama i mo`da i u pisarnici, da li je ta~no tvrdjenje Tudjmana da je ta interna uprava bila samouprava i da su zato~enici sami brinuli i upravljali `ivotom, radom itd. U kojoj je meri bila ta samouprava?

- To potpuno ne bi moglo biti ta~no. Jer oni nisu to mogli dok oni nisu dobili naredjenje da ide da nabavi ili da kupi, mo`da ona podjela sama, unutar, to je mogla mo`da da bude.

Odluke su donosile bitne odluke samo usta{e?

- Ja znam, na primer, iz ko`are, spomenuo sam Alkalaja, njega su slali u Zagreb, jer je on bio grupnik sa Kozare i i{ao je da nabavi ko`u i on se opet njima vratio, oni su mu vjerovali, takvih momenata je verovatno bilo.

Reci mi jesi li posle rata bio u Visokom?

- U Visokom sam ja bio 20 puta i vi{e mo`da. Tamo su me do~ekali posle rata, {to ka`e, ne mo`e biti bolje. Bilo je Muslimana, a od tih Muslimana bilo je dosta onih koji su bili u Jasenovcu, naprimer Bukurevi}, dva brata, bili su u ko`ari. Oni su uspeli ranije pobe}i. Mi smo Viso~ani i{li grupno odavde u Visoko iz Beograda, tamo nas do~ekivali, ~a{ }avali, a kod ovoga Halila ja sam i spavao i jeo. A neki su me Srbi pitali, Ado kako ti mo`e{ da ide{ njemu, pa molim te, to je bio Bogdan neki, nemoj mi tako kazati. I to je Halil, da me za nekog drugog pita{, onda u redu, ja ne bih i{ao kod njega. A oni su nas do~ekivali, bo`e `ao im je, kako je to moralo da bude.

Ovi muslimani koji su bili antifa{isti.

- Moj stariji brat Evias, on je ubijen u proboku, zna~i bio je do kraja, 22. aprila u proboku, juri{ali su na kapiju da se oslobode, a on nije uspeo, a bio je vrlo sposoban i zdravstveno dobro. Drugi brat ovaj najmladji on je bio u to vreme u

ko`ari, on je bi dosta nje`an, njemu se mo`da moglo dogoditi da ne izdr`i sve to, i s njime je bio zet Izidor Levi iz Biha}a i on je medju zadnjima poginuo. Oni nisu juri{ali na kapiju, jer se to u ko`ari nije radilo, oni su ve}ina pobijeni, ali ima ko je pobjegao iz ko`are Leon Maestro, bilo ih je {est, sedam koji su pobjegli iz ko`are, a moj brat i zet nisu uspeli, tamo su ubijeni. Tamo je bio in`enejr Demajo Avram koji je bio pomo}nik, on je iz Srbije, bio je u Visokom profesor na ko`arskoj {koli i on je radio u ko`ari u Jasenovcu. Dobro je radio i dobar je bio. On je napravio na primer za sve logora{e po jednu pilulu otrova i svima dao, evo neka imate u slu~aju da se ne{to dogodi, da }e{ pasti popi. E, sad koliko je njih to iskoristilo ili nije, ja ne bih znao re}i, jer iz ko`are pa sad u onom broju od njih 157 spasilo se ~ini mi se sedam ili osam.

[ta je bilo s tim Demajom?

- Demajo je stradao isto kao i ovi, da li je i on popio ili nije, niko se nije spasio. Iz Ciglane je be`alo 1 200 i spasilo se 80, a ovde od 157 ostalo je osam. Pobili su ih u ko`ari, jer ko`ara je bila u mjestu i nisu znali kuda }e.

Jesi li zatekao, ima li sad Jevreja u Visokom?

- U Visokom nema Jevreja. Nema vi{e ni jednog Jevreja. Groblje se odr`avalo sve do 1991. godine, mi smo groblje uredili, metnuli smo i onaj spomenik sa 118 imena, a sada ~ujem da je groblje ostalo, hram je ve} bio 1945. godine uni{ten, ima gde je hram bio ulica se zove Jevrejska i ~ini mi se da je i dandanas ta ostala, prema tome, za mene nije bilo `ivota u Visokom, i ono kad sam spomenuo od toliko Jevreja koliko je bilo u Visokom da se spasilo 18, medju njima je bio i neki Perera koji je bio u zarobljeni{tvu, pa je bio i neki Eskenazi, {najder, on je imao partizansku spomenicu, taj je posle umro. Visoko nije imalo krvnika, bilo je nekoliko usta{a, jedan mi je prilazio da se rukuje, da mu je drago, Ado, ja sam mu rekao nemoj mi prilaziti. A ovaj Halil mi je rekao nemoj Ado tako, on je nas pomagao. [to je on pomagao partizane, {to se hteo vaditi, ali ja ga znam kao usta{u, zlikovca, tako da nisam hteo da se pozdravim. I njih je

bilo mo`da desetak lo{ih, a ono drugo nisu. Ali, oni su bili ono {to se ka`e za muslimane, ko bude ja~i, ide na onu stranu ko bude ja~i, jel Paveli} je muslimane nazvao cve}e hrvatskog naroda, a sad smo videli {ta je bilo 1992, 1993, kakvo je to cve}e, sa Hrvatima se krve i dan danas ne mogu se slo`iti. I Visoko nije bilo krvolo~no. U Visokom su Srbi danas gore pro{li nego 1941. ve}ina ih je morala bje`ati i bje`e, a 1941. su imali i visokofojni~ki odred i borili se i nisu tako stradavali Srbi jer je u tom odredu bilo i Muslimana, tako da i oni sami ka`u moji prijatelji Muslimani koji su pobjegli, koje eto tu svugde nadje{, koji ka`u nikad nam nije tako bilo kao {to je sada. A u Visokom su Srbi stradali sada, ostali su Muslimani, ve}inom ih pobjeglo, po neko je i ostao, tako je i u Sarajevu ima{ ti generala Srba koji su u Sarajevu ostali.

K r a j